

מדינה מתחמקת מצרה

מדוע דווקא המדינה פטורה מלהתמודד עם תביעות ייצוגיות על נזקים שגרמה לאזרחיה? עתירה לבג"ץ

נגד פטור זה ממתינה לפסק הדין מאז דצמבר 2006 / עו"ד שלמה ארדמן

החוק מונע למעשה הגשת תביעות ייצוגיות נגד המדינה

עורכי הדין, המיוצגת בידי עו"ד פרופ' קנת מן, ששימש בעבר כסגור הציבורי הראשי. הלשכה מבקשת להצטרף לעתירה כידיד בית המשפט.

העתירה נדונה בדצמבר 2006 בידי הנשיאה דורית ביניש והשופטות עדנה ארבל ודבורה ברלי-נר. הדיון אוחד עם עתירה נוספת של תלמידת בית ספר, שדרשה השבת אגרת בחינת הבגרות ששילמה במסגרת תביעה ייצוגית, בהתבסס על פסיקת בית המשפט העליון ולפיה גבייה זו אינה חוקית. בתום הדיון הודיעו השופטות שהחלטתן תינתן במועד אחר, ואולם עד היום טרם ניתנה החלטה בעתירה.

בינתיים ניתנו החלטות במספר תיקים אחרים שנדונו בבית המשפט העליון, בהם נקבע, כי אם עתירת כתב שורות אלו תתקבל, וייקבע שעסיפים כלשהם בחוק החדש אינם חוקתיים, יחול הדבר גם על תיקים אלה.

ציבור גדול ממתין להכרעת בית המשפט העליון בעתירת הח"מ. לתוצאות העתירה השלכות מרחיקות לכת על חיוב המדינה בפיצוי נזקים שגרמה לאזרח בפעילותה השלטונית. על פניו, לא מתקבל על הדעת שדווקא המדינה תופטר מלפצות את האזרח על היזק שגרמה לו במישרין. ///

לאחר שהושגה הפשרה, הובאה ההצעה בבהילות להצבעה, ההצבעה בוועדת החוקה נערכה בתוך ימים בודדים, ועם אישורה אושר בו ביום החוק במליאת הכנסת.

לאחר אישור החוק, הגיש כותב שורות אלו עתירה לבג"ץ כנגד חוקתיותו. במסגרת בקשה לאישור תביעה ייצוגית שהוגשה ב-2003 לבית המשפט המרכזי בנצרת, מייצג הכותב עצירים ואסירים שהגישו תביעה נזיקית נגד המדינה על הלנתם בבתי הכלא והמעצר בלא מיטה, וזאת בניגוד לחוק ולפסיקות בית המשפט העליון. תביעה זו למעשה נכשלת על הסף, בשל החוק החדש.

בעתירה לבג"ץ נטען, כי החוק אינו חוקתי הן משום שחיקתו נעשתה במחטף בניגוד לתקנון הכנסת, והן לגופו בשל פגיעתו בזכותם של מרשי העותר לגישה לבית המשפט, ופגיעה בעקרון השוויון בפני החוק שחייב לחול גם על המדינה. לטענת העותרים, בשום מדינה אחרת לא נחקק חוק דומה, השולל תביעות ייצוגיות נגד המדינה. בית המשפט התבקש לאור חשיבות העתירה לדון בעתירה בהרחבה. בקשה זו טרם נענתה. לעמדתו העקרונית של העותר הצטרפה לשכת

האם ניתן להגיש תביעות ייצוגיות נגד המדינה? שאלה עקרונית זו עומדת להכרעה בפני בית המשפט העליון. האפשרות להגיש תביעה ייצוגית נגד המדינה ורשויות ציבוריות אחרות משרתת מטרת חשובות. היא מאפשרת לנפגעי מעשי נזיקין על ידי רשויות ציבוריות, שהם אוכלוסיות חלשות ואין ביכולתם להגיש תביעות כיחידים, לזכות בפיצוי. גם תובעי החזר מיסים ואגרות שנגבו שלא כדין בידי רשויות ציבוריות, שלא סביר שיגישו תביעות כיחידים בשל הסכום הקטן של תביעתו של כל יחיד, יוכלו לתבוע השבה במסגרת תביעה ייצוגית.

למתן אפשרות להגיש תביעות ייצוגיות נגד המדינה מטרה חשובה נוספת: קידום כלל היסוד של שוויון בפני החוק, שכן בית המשפט מחיל על המדינה את תוצאות הפרת החוק כפי שהיה מחיל על כל נתבע אחר, היינו פיצויים או השבה, וכתוצאה מכך מרתיע מפני הפרת החוק בידי הרשות.

ואולם, בחוק תובענות ייצוגיות, נחסמה למעשה האפשרות להגיש תביעות אלה כנגד המדינה, למעט בעילות בודדות (בעיקר בתחום יחסי העבודה כאשר המדינה היא מעסיק). בשעתו היתה זו הצעת חוק פרטית, והיא איפשרה להגיש תביעות ייצוגיות גם כנגד המדינה. משרד המשפטים התנגד להצעה בחריפות.

משעמדה לעלות הצעת החוק להצבעה בקריאה שנייה ושלישית ערב הבחירות לכנסת ב-2006, אסרה היו"ר דליה איציק להעלותה להצבעה, אלא אם תינתן לה הסכמת הממשלה. במצב זה, נאלצו יו"ר ועדת חוקה חוק ומשפט דאז, ח"כ מיכאל איתן, וח"כ רשף חן, שהיה יו"ר ועדת המשנה שעסקה בהכנת החוק, להתפשר עם משרד המשפטים ולהסכים להגבלת העילות שבהן ניתן יהיה להגיש תביעה ייצוגית נגד המדינה.

על פי נוסח הפשרה, לא יתאפשרו תביעות ייצוגיות נזיקיות נגד המדינה. אמנם ניתנה אפשרות להגשת תביעות בעילת השבה, אך נחקקו הוראות נוספות המעקרות מתוכן אפשרות זאת. כך למשל הוגבלה תקופת ההשבה לשנתיים, ונקבע שאם תרדיע המדינה על הפסקת הגבייה הלא-חוקית, לא תתאפשר התביעה הייצוגית כלל, אלא יינתן תשלום מסוים למי שהגיש את התביעה ולבא כוחו, ואילו שאר הנפגעים לא יקבלו דבר.

הכותב הוא מנהל מחלקת הליטיגציה במשרד משה נסים, רינקוב, סנדרוביץ